

Forslag om fredning av Stenberg - gnr. 24, bnr. 1 og gnr. 25 bnr. 9 og deler av gnr. 24 bnr. 2, gnr. 25 bnr. 25, gnr. 208 bnr. 1 i Vestre Toten kommune og gnr. 166 bnr. 13 i Østre Toten kommune

Vegetasjonen på Stenberg er variert, med dyrkede arealer på begge sider av tunet, parken øst for hovedbygningen og deler av skogen øst for Eriksrudvegen. Weidemannfamiliens gravsted skimtes så vidt i forgrunnen til høyre. Mjøsa og Helgøya sees i horisonten. Foto: Erlend Haugen 2022

Til venstre: Hagen og parken på Stenberg kledd i hvit vårdrakt. Foto: Gry Wiese Horndalsveen, Oppland fylkeskommune 2012. Til høyre: Badstua (Weidemanns korntørke). Den ble flyttet til Stepperud ca. 1910 og ombygd til elektrisk mølle. Bildet er tatt i 2016, før demonteringen i 2021 og flyttingen tilbake til Stenberg. Foto: Irene Skauen Sandodden, Oppland fylkeskommune

Stenberg var amtmann og Eidsvollmannen Lauritz Weidemanns og hans families gård og bosted i perioden fra 1804 til 1901. Gården ligger på grensen mellom Østre og Vestre Toten, utenfor de sentrale jordbruksområdene på Toten og om lag 400 moh. Den ble trolig ryddet midt på 1600-tallet og ble de første 100 år drevet av ulike leilendinger tilknyttet gårder på Toten.

I 1731 ble gården kjøpt av sorenskriver Christian Sommerfeldt, som bodde på storgården Sukkestad, om lag 3 km sørøst for Stenberg. Christians sønn sorenskriver David Sommerfeldt etablerer Stenberg som en lystgård rundt 1765 og starter oppføringen av hovedhuset. Davids sønn, sorenskriver Friedrich Sommerfeldt, gjør lystgården om til embetsmannsgård rundt 1790. Friedrichs nevø, sorenskriver Lauritz Weidemann, viderefører denne bruken, og bosetter seg her med familien i 1804, hvor han også har sitt sorenskriver- og seinere amtmannsskontor. Lauritz dør i 1856, og hans fire ugifte barn driver gården sammen med sin mor, Ditlevine, som dør i 1866. Etter morens død bor og driver de fire søsknene gården, frem til den siste gjenlevende, Amalie Weidemann, selger gården til gårdsbestyrer Jens Henriksen (Stenberg) i 1899. I 1924 blir bygningene fredet, og i 1934 selges Stenberg til Toten museumslag. Familien Stenberg blir boende på Stenberg og driver gården frem til de flytter i 1955. Stenberg har vært museum siden 1934, og eies i dag av Toten historielag og forvaltes av Mjøsmuseet AS.

Stenberg var ikke en gård med store inntekter fra landbruket, men framstår som et godt bevart eksempel for denne tidens embetsmannsgårder. Gården har siden 1850 vært nøysomt drevet og lite er endret. Både hagen og parken i engelsk landskapsstil samt det private familiegravstedet er godt bevart. Også utenfor parken er det mange spor etter bruken av eiendommen som lystgård, med bevarte utsiktsplasser og lyststeder. Mange spor etter tidligere bruk og drift av gården særlig fra 1700- og 1800-tallet er bevart. De er fortsatt lesbare i kulturlandskapet og viser blant annet steingarder og tufter etter bygninger og anlegg.

Amtmannsgården Stenberg i vakre høstfarger med Hedemarken og Helgøya i bakgrunnen. Utsikten fra eiendommen var nok en viktig kvalitet ved Stenberg da eiendommen ble lystgård og hovedbygningens første byggetrinn ble satt opp for ca. 250 år siden. De siste hundre årene har vegetasjonen vokst seg til i kulturlandskapet nedover mot Mjøsa og i gårdens park. Foto: Jan Thore Øverstad, dronebilde fra 2020.

Innlandet fylkeskommune viser til tidligere utsendt melding om oppstart av fredning av eiendommen Stenberg datert 6. juni 2019. Fylkeskommunen foreslår å frede Stenberg gnr. 24 bnr. 1 og gnr. 25 bnr. 9 og deler av gnr. 24 bnr. 2, gnr. 25 bnr. 25 og gnr. 208 bnr. 1 i Vestre Toten kommune og gnr. 166 bnr. 13 i Østre Toten kommune.

Vi ber om at eventuelle merknader til forslaget sendes Innlandet fylkeskommune innen 3. april 2023.

Vedtak om fredning

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19 foreslår Innlandet fylkeskommune fredning av Stenberg gnr. 24, bnr. 1 og Sætermarka gnr. 25 bnr. 9.

Fredningen omfatter deler av Steinsli gnr. 24 bnr. 2, Sillongenvegen østre del gnr. 25 bnr. 25, Fv 86 parsell Eriksrud – Helse gnr. 208 bnr. 1 i Vestre Toten kommune og Grønland gnr. 166 bnr. 13 i Østre Toten kommune. Se kart under.

Figur 1 Kart. Stenberg ligger på 400 meters høyde, med vidt utsyn over Mjøsa i øst. Kart: Innlandet fylkeskommune.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen etter § 15

Formålet med fredningen er å sikre Stenberg gård og eiendom, som et svært godt bevart arkitektonisk og kulturhistorisk eksempel på en lystgård og senere embetsmannsgård fra perioden ca. 1765 – 1900. Fredningen skal sikre helheten og tidsdybden i anlegget, både i bygningsmiljøet og kulturlandskapet.

Formålet med fredningen av badstua er å sikre helheten i Weidemanns anlegg og samtidig et viktig eksempel på tørkehus for korn fra denne perioden.

Formålet med fredningen av park og hager øst for hovedbygningen, ulike utsiktspunkt, lyststeder, steingjerder, aller og andre eldre vegetasjonselementer, er å opprettholde strukturen i anlegget og å bevare uttrykkene fra flere ulike tidsepokers stilidealer.

For gravstedet med graver/gravplasser, «prosesjonsvegen» og bjørkealléen, steingjerder og den naturlige haugen som denne er anlagt på, er formålet med fredningen å bevare ett av få private gravsteder i Norge, gravanlegget som helhet og spor knyttet til haugen som utsiktspunkt på 1700-tallet. Likhuset som ble fredet i 1924 er en del av gravstedet.

Formålet med fredning av tunet/gårdsplassen, historiske veger, dammer og demninger, kanaler, samt andre konstruksjoner/strukturer er å bevare og å ivareta landskapsrom, -strukturer og -detaljer.

Formålet med områdefredning av innmark, utmark og bekker og eldre spor etter slike, er å ivareta helheten i anlegget og naturgitte forutsetninger for drift, og å sikre siktlinjer og virkningen av enkeltobjektene i gårdsanlegget, og ikke minst kulturlandskapet som helhet.

Fredningen etter § 15 for grøntanlegg/kulturlandskap skal bidra til å:

- sikre at kulturhistoriske og bygningshistoriske verdier ved kulturminnene bevares
- sikre kulturminnene som kilde til kunnskap om både grøntanlegg knyttet til embetsmannsstanden, men også datidens gårdsdrift og strukturer
- bevare kulturminnenes opprinnelige og eldre strukturer, konstruksjoner, elementer og vegetasjon
- bevare tun/hageanlegg/park
- sikre den innbyrdes, visuelle og funksjonelle sammenhengen mellom byggverkene/konstruksjonene/objektene/vegetasjonselementene, og sammenhengen mellom byggverkene/ konstruksjonene/ objektene og uteområdet/grøntanlegget/infrastrukturen ved anlegget
- sikre arkeologiske kulturminner fra perioden fra før 1900

Fredningen etter § 15 for badstua skal bidra til å:

- bevare bygningens eksteriør med fasadenes hovedstruktur og detaljering, opprinnelige/eldre vinduer og dører, materialbruk og overflater
- bevare interiør med rominndeling, bygningsdeler og overflater som har kulturhistorisk, bygningshistorisk og arkitektonisk verdi
- bevare fast inventar som en integrert del av bygningen
- bevare større løst inventar som spesifisert i omfanget av fredningen

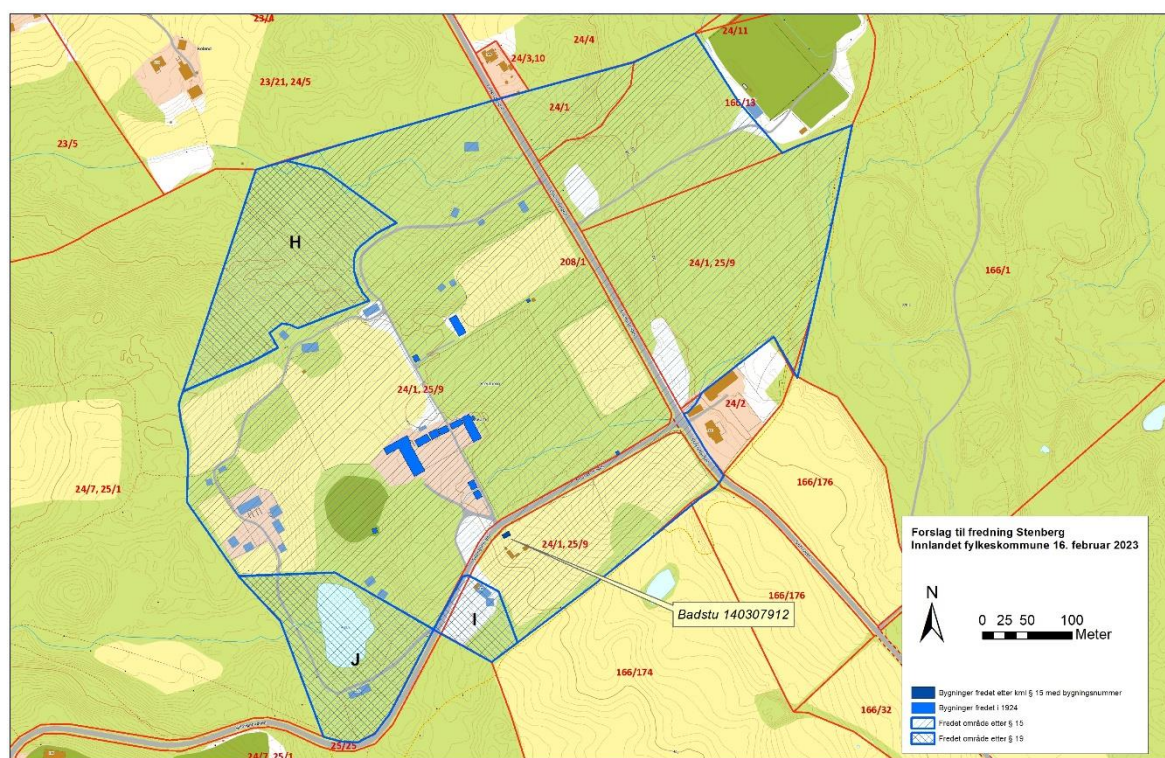
Formålet med fredningen etter § 19

Formålet med fredningen er å ivareta helheten i det historiske anlegget, siktlinjer og virkningen av kulturmiljøet i landskapet. Fredningen av områdene etter kulturminneloven § 19 på Stenberg skal:

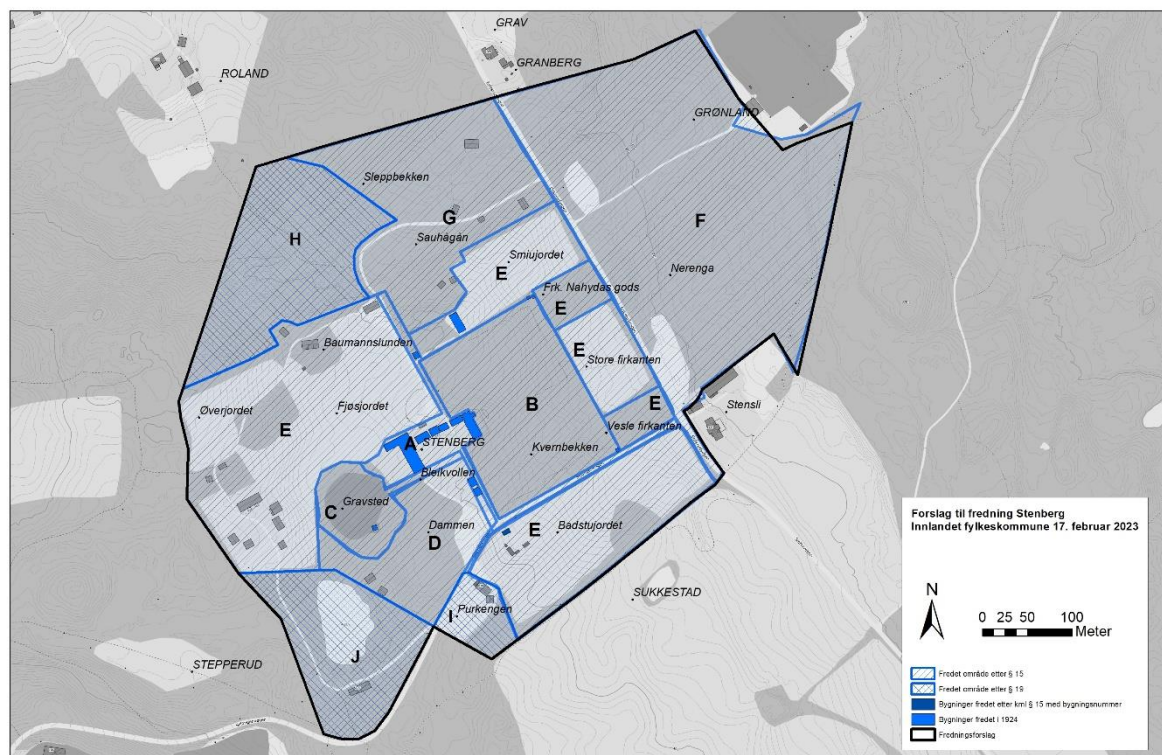
- sikre at utviklingen i områdene ivaretar hensynet til kulturminnene som er fredet etter kulturminnelovens § 15
- sikre siktlinjer fra, og dempe virkningen av, nyere elementer på museumsområdet sett fra de sentrale deler av det kulturhistoriske anlegget fredet etter kulturminneloven § 15
- sikre vannføringen i den delen av Kvernbekken, som er fredet etter kulturminneloven § 15 (renner gjennom Sætertjernet)
- sikre vitenskapelige spor som kan være bevart her fra tidligere bruk av området og framtidig mulighet for å undersøke området

Omfanget av fredningen

Fredningen omfatter kulturminnene og området som er opplistet og avmerket på kartet nedenfor (se vedlegg for mer detaljerte kart over de enkelte områdene):

Figur 2 Fylkeskommunens forslag til områder og objekter fredet etter kulturminneloven §§ 15 og 19 med eiendomsgrenser per 16. februar 2023.

Figur 3 Kart som viser de ulike områdene i dette dokument benevnt med A-J og fredet etter §§ 15 eller 19. Se dokumentasjonsvedlegg for mer detaljerte kart over det enkelte området.

Fredningen etter kulturminneloven § 15 omfatter (jf. kart fig. 3):

Navn på objekt	Kulturminne-ID	Gnr./bnr.	Bygningsnummer/evt. koordinater	Omfang (eksteriør eller interiør)
A Tun med adkomstveg	86409-14 86409-19 86409-20	24/1, 25/9		
B Parken	86409-13	24/1, 25/9		
C Gravstedet	86409-24	24/1, 25/9		
D Bleikvollen, Purkenga og dammen		24/1, 25/9		
E Dyrka mark og beiter med steingjerder, rydningsrøyser og andre kulturspor	86409-26	24/1, 25/9		
F Nerenga, Grønland og Eriksrudvegen	86409-16 86409-17 86409-18 86409-25 297462-0	24/1, 25/9 Vestre Toten 166/13, Østre Toten		

G Sauhågan		24/1, 25/9		Unntatt området fredet etter naturmangfoldloven
Badstua	86409-15	24/1, 25/9	140307912	Eksteriør og interiør

For grøntanlegg/kulturlandskap/uteområder:

Fredningen omfatter følgende deler av Stenberg, innenfor det fredete området:

- innmark/beiter, utmark, bekker, dammer, kanaler eller opparbeidet areal som gårdsplasser fra tiden før 1900
- grøntanlegg som park, prydhage, nyttehage, gravsted, alléer mv. som vist i dokumentasjonsvedlegget
- trær som er del av den historiske beplantningen på Stenberg (slik anlegget var før 1900)
- veger og steingjerder anlagt før 1900
- tufter etter eldre bygninger og anlegg fra tiden før 1900
- naturlige terrengformasjoner som inngår i gravstedet, parkanlegget og inn- og utmark

Fredningen omfatter ikke bygninger, kulturspor, veger og andre nyere elementer fra etter 1900.

For bygninger:

Fredningen av badstua omfatter:

- Eksteriør: konstruksjon og hovedelementer som fasade (komposisjon), materialbruk, overflater og overflatebehandling, samt bygningsdeler som vinduer, dører, gerikter, listverk og detaljer
- Interiør: konstruksjon som innvendige bærevegger og hovedelementer som planløsning og rominndeling, materialbruk, overflater og overflatebehandling samt bygningsdeler som vinduer, dører, gerikter, listverk og detaljer
- Fast inventar som del av interiøret
- Demonterte bygningsdeler/deler som er midlertidig lagret på eiendommen (Badstujordet) i påvente av istandsetting.
- Fast inventar fra den gamle badstua, som i dag er del av Mjøsmuseet AS sine samlinger;
 - Klebersteiner fra den opprinnelige ovnen
 - Badstuovnsdør (TM-07738)

Fredningen omfatter ikke:

- De 12 bygningene fra 1700- og 1800-tallet på Stenberg, som ble fredet etter lov om bygningsfredning av 3. desember 1920 § 2 annet ledd den 27. februar 1924 eller Hveemsbygningen (Kvemsbygningen), som står nord for parken på Stenberg, som

ble fredet etter samme lov den 1. februar 1923 og flyttet til Stenberg (Toten museum) i 1948.

- Bygninger oppført etter 1900.

Fredningen etter kulturminneloven § 19 omfatter:

Navn på område/objekt:	Kulturminne-ID	Objekter innenfor området	Gnr./bnr.	Bygningsnummer/koordinater
H Området vest for Sauhågan - skogsområdet som inngår i vern etter naturmangfoldloven		Stien til Eriksrudgrenda Sleppbekken	24/1, 25/9	
I område med kafe og parkering				
J Sætertjernet og området rundt		Kvernbekken		

- **Område H** Deler av skogsområdet vest for Sauhågan og nordvest for tunet, som inngår i vern etter naturmangfoldloven. Fredningen omfatter stien til Eriksrudgrenda og Sleppbekken.
- **Område I** Skogs- og beiteområde fra 1800-tallet. I dette området ligger kafeen, som ble oppført som museets bestyrerbolig på 1950-tallet, og museets parkeringsplass.
- **Område J** Områdene rundt Sætertjernet. Fredningen omfatter vegetasjon som skjermer innsynet til nyere bygninger, samtidig som siktlinjene fra gravstedet og tunet opprettholdes og bevarer virkningen av kulturminnene som er fredet etter kulturminneloven § 15 i miljøet. Fredningen omfatter også Kvernbekken.

Fredningen omfatter ikke bygninger, veger, parkering og andre nyere elementer fra etter 1900 og fram til i dag.

Bestemmelser i kulturminneloven som gjelder for de fredete kulturminnene

Fredningsbestemmelsene gjelder de fredete kulturminnenes eksteriør og interiør og områder slik dette er beskrevet i fredningsomfanget, se avsnitt ovenfor. I tillegg til fredningsbestemmelsene, gjelder kulturminneloven §§ 15 a, 16, 17, 18, 19 tredje ledd og 21 og forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven.

Særskilte bestemmelser etter kulturminneloven § 15

Kulturminnene og kulturlandskapet de ligger i skal behandles og forvaltes på en slik måte at de kulturhistoriske og bygningshistoriske verdiene de representerer blir ivaretatt. Det kan gis dispensasjon til å tilbakeføre kulturminnene til opprinnelig eller tidligere

utseende/utforming. Forutsetningen er at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag eller med utgangspunkt i historiske spor.

1. Det er ikke tillatt å foreta inngrep i de fredete kulturminnene. Med inngrep menes:
 - a) å rive, flytte, bygge om, endre, forandre materialer eller farger, gjøre terrengendringer eller foreta andre endringer som går ut over vanlig vedlikehold/ordinær skjøtsel eller er del av en godkjent tilbakeføring.

Fellesbestemmelser for grøntanlegg/uteområder:

2. For objekter og arealer i **områdene A-G** er det ikke tillatt å:
 - a) endre terreng, grave ut, lage nye grøfter, spreng, planere, fylle opp eller foreta andre landskapsinngrep på land eller i vann
 - b) gjøre endringer i markslag, som tilplanting av innmark eller oppdyrking av utmark
 - c) fjerne eller endre strukturerende vegetasjonselementer og konstruksjoner
 - d) etablere alle former for ny bebyggelse, nye anlegg og strukturer og større faste konstruksjoner
 - e) utvide veger og gårdsplasser og endre beleg
 - f) fjerne eller endre objekter, konstruksjoner, strukturer og materialer eller elementer som for eksempel steingjerder, murer, trapper, stier, spor etter lysthus, dammer, bed og rabatter
 - g) endre eller lukke bekkeløp
 - h) gjennomføre andre aktiviteter som kan medføre fare for skader eller ødeleggelse på de fredete kulturminnene, som metallsøking
 - i) tilrettelegge for ferdsel som kan skade fredete objekter og arealer
 - j) sette opp større skilt- og reklameinnretninger
 - k) etablere ny utebelysning
 - l) å foreta skjøtsel og tiltak som medfører fare for at spansk kjørvell spres utenfor området
3. All skjøtsel skal skje i tråd med opprinnelig utforming, historiske spor, objektenes og arealenes egenart, og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske eller kulturhistoriske verdiene.
4. Ved reetablering eller fornying av vegetasjon, skal opprinnelig struktur og uttrykk videreføres. Opprinnelige arter skal benyttes i elementer/strukturer av stor kulturhistorisk verdi.

Bestemmelser for det enkelte grøntanlegg/uteområdet

5. For objekter og arealer i område **B Parken** er det ikke tillatt å:

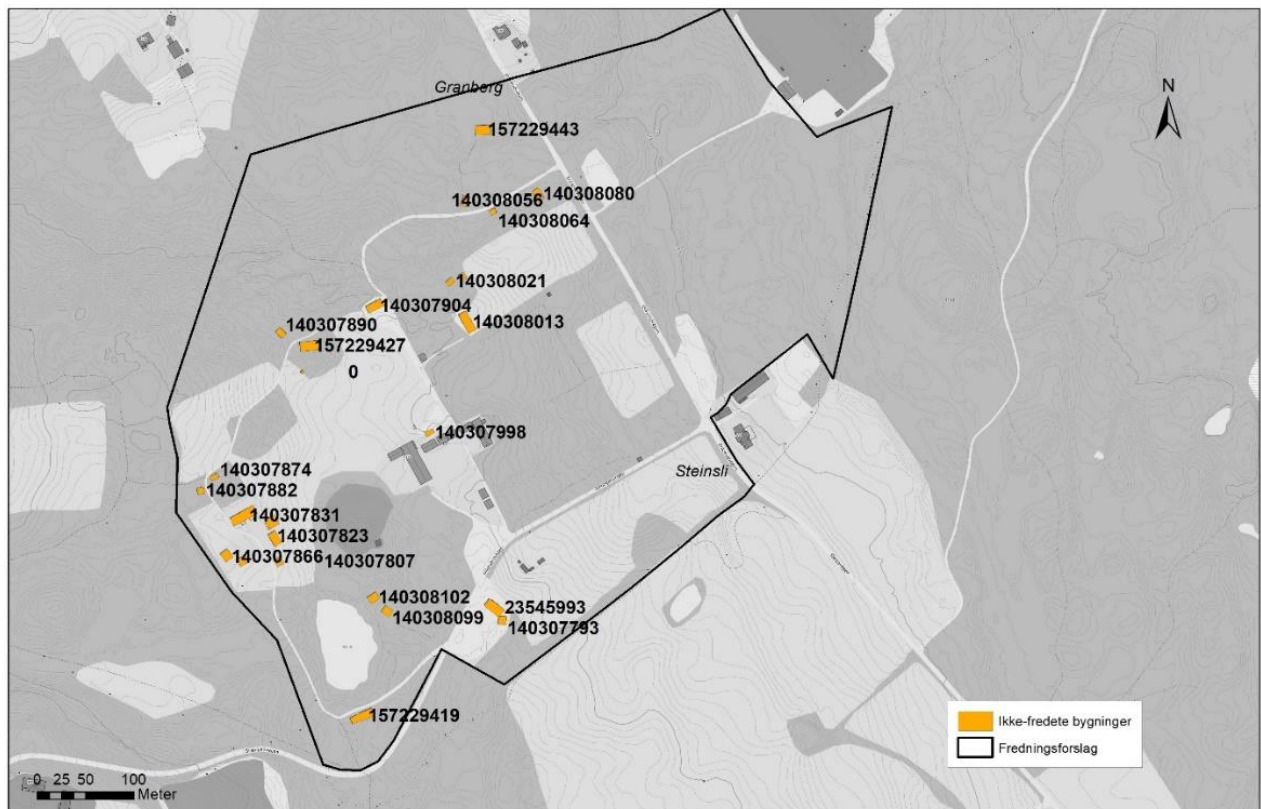
- a) felle eller skade sentrale enkeltstående/solitære og/eller eldre trær. Trær som er farlige for folk eller bygninger kan likevel beskjæres eller felles når det er anses som nødvendig.
 - b) fjerne flerårig vegetasjon som for eksempel trær, busker og stauder
 - c) gjøre tiltak ut over ordinær skjøtsel
 - d) gjøre tiltak som endrer opprinnelig utforming og historiske spor, som ikke er i tråd med objektenes og arealenes egenart eller som reduserer de kulturhistoriske verdiene
 - e) gjødsle områdene identifisert som verdifull slåttemark (enger). De må slås eller beites for å bevare det rike arts mangfoldet.
 - f) reetablere/fornye/innføre vegetasjon som endrer opprinnelig struktur og uttrykk
 - g) plante nye trær, busker eller stauder, med mindre det er nødvendig fornying der samme type trær, busker eller stauder benyttes og plantes på samme sted. Platanlønn kan hogges og bare kulturhistorisk helt spesielle trær bevares, slik som i lønnerondellen. Trær som må felles på grunn av sykdom, skade eller alder, skal erstattes med så store trær som mulig.
 - h) gjøre endringer i hageanlegget utover ordinær skjøtsel, som vil kunne endre anleggets karakter i vesentlig grad.
6. For objekter og arealer i område **C Gravstedet** er det ikke tillatt å;
- a) reetablere/fornye/innføre vegetasjon som endrer de historiske strukturene og uttrykkene
 - b) plante nye trær, busker eller stauder, med mindre det er nødvendig fornying av samme type
 - c) stier og vegen tilhørende gravstedet skal ikke endres eller gruslegges,
7. For objekter og arealer i område **D Bleikvollen med dammen** er det ikke tillatt å;
- a) gjødsle områdene identifisert som verdifull slåttemark. De må slås eller beites for å bevare det rike arts mangfoldet.
 - b) grave grøfter som kan forandre fuktighetsforholdene på Bleikvollen
8. For å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet i **områdene B og D** skal skjøtsel av parken og slåttemarker gjennomføres i hht. til *Skjøtelsesplan for parken og slåttemarker på Stenberg Museum* utarbeidet av Miljøfaglig utredning AS i 2011. Planen bør rulleres ved behov.
9. For objekter og arealer i områdene **F Nerenga, Grønland, Eriksrudvegen og G skogen vest for Sauhågan (utenom naturvernområdet)** er det ikke tillatt
- a) med snauhogst. Områdene kan tynnes og åpnes noe, i tråd med den historiske bruken som skogs- og beiteområder, så lenge dette ikke reduserer de kulturhistoriske verdiene eller medfører fare skade på de kulturhistoriske sporene i landskapet.

Bestemmelser for byggverk:

10. For **badstua** som er fredet med eksteriør og interiør er det ikke tillat å
- a) skifte ut bygningselementer/konstruksjonselementer/materialer eller forandre overflater som presisert i omfanget
 - b) skade eller fjerne fast inventar som presisert i omfanget
 - c) skade eller permanent fjerne større løst inventar som presisert i omfanget
 - d) skade eller permanent fjerne fra eiendommen demonterte bygningsdeler/konstruksjonsdeler som presisert i omfanget

Unntaksbestemmelser for objekter og arealer som fredes etter § 15:

11. Fredningen er ikke til hinder for
- a) normalt vedlikehold (spesifisert side 13), av Eriksrudvegen (fylkesveg 2360) og den kommunale vegen Sillongenvegen, forutsatt at formålet med fredningen blir ivarettatt. Arbeid/tiltak utover normalt vedlikehold, skal forhåndsgodkjennes av kulturminnemyndigheten.
 - b) drift og vedlikehold av eksisterende infrastruktur for vann og avløp, samt for el-installasjoner.
 - c) riving av, eller påbygg på, ikke-fredete bygninger innenfor det fredete området, merket i kart i figur 4 med bygningsnummer side 11, dersom dette anses nødvendig for driften av museumsanlegget og forutsatt at formålet med fredningen ivaretas.
 - d) å sikre at Kvernbecken føres under Eriksrudvegen uten at vannet skaper problemer for tilgrensende bebyggelse øst for vegen
 - e) rensking av dammen og vedlikehold av damkrona i **område D**, så lenge dette skjer uten at dammen utvides eller graves dypere. En eventuell utskifting av damkrona (som er i betong) må avklares som søknad om dispensasjon. Hensynet til naturmangfold må ivaretas.
 - f) blomster og stauder på gravene i **område C** kan skiftes ut, så lenge man velger arter som var kjent i området på 1800-tallet og det ikke graves dypere enn tidligere
 - g) ordinær drift av fulldyrka jord
 - h) oppsetting av midlertidige gjerder, midlertidige skilt o.l. som er nødvendig for gårds- eller museumsdriften.
 - i) opprettholdelse av eksisterende turområde/turstier innenfor fredningens omfang
 - j) tilbakeføring av badstua, bygningsnummer. 140307912, så lenge dette skjer i tråd med formål og bestemmelser i fredningen og kulturminnemyndighetenes tidligere føringer for arbeidet

Figur 4 Kart som viser ikke-fredete bygninger innenfor fredningsområdet merket med bygningsnummer (bygningene er yngre enn 1900). Kart: Innlandet fylkeskommune.

Særskilte bestemmelser etter kulturminneloven § 19

Innenfor de fredete områdene (**område H-J**) skal det ikke foregå virksomhet eller ferdsel som kan motvirke formålet med fredningen.

12. Med virksomhet menes:

- a) alle former for ny bebyggelse og anlegg som vil motvirke formålet med fredningen
- b) å rive, flytte, skade, fjerne eller endre konstruksjoner/objekter/strukturer/vegetasjon som er viktig for opplevelsen av de fredete kulturminnene i miljøet
- c) etablering og utvidelse av veg eller parkeringsplass
- d) endring av strukturer, konstruksjon eller belegg
- e) planering, utfylling/tildekking, uttak av masser, graving i grunnen, grøfting, og andre landskapsinngrep
- f) nydyrking

13. Med ferdsel menes:

- a) motorisert ferdsel utenfor eksisterende veger som kan medføre fare for fredet objekt/fredet område gjennom vekttrykk
- b) andre aktiviteter som kan medføre fare for skader på eller ødeleggelse på de fredete kulturminnene som metallsøking

14. For område **H vest for Sauhågan** gjelder bestemmelsene for Eiksrudtjernet naturreservat og tilhørende forvaltningsplan.

15. For å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet i **område I** skal skjøtsel av slåttemark gjennomføres iht. til *Skjøtselsplan for parken og slåttemarken på Stenberg Museum* utarbeidet av Miljøfaglig utredning AS i 2011. Planen bør rulleres ved behov.

Unntaksbestemmelser for områder som fredes etter § 19:

16. Fredningen er ikke til hinder for:

- a) riving av ikke-fredete bygninger merket i kart figur 4 side 11, dersom det er nødvendig for driften av museumsanlegget, forutsatt at formålet med fredningen ivaretas.
- b) oppsetting av midlertidige gjerder, midlertidige skilt o.l. som er nødvendig for gårds- eller museumsdriften.
- c) videreføring av drift og næring knyttet til skogbruk, jordbruk, hagebruk og husdyrbruk som ikke er i strid med fredningsformålet.
- d) vanlig periodisk skjøtsel av trafikkareal, vann, strukturer og objekter, inkludert rydding og tynning av skog, fjerning av kratt, åpning av kulturhistorisk betydningsfulle siktlinjer, rensking av dammer og vann.

Dispensasjon fra fredningen

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse i forkant av alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold/ordinær skjøtsel, jf. kulturminneloven § 15 a og § 19 tredje ledd. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold/ordinær skjøtsel, skal fylkeskommunen kontaktes.

Fylkeskommunen kan i særlig tilfelle gi dispensasjon, ev. på visse vilkår, fra vedtak om fredning for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep.

Tiltak som eier har fått dispensasjon til, vil i enkelte tilfeller også kreve tillatelse etter plan- og bygningsloven. Eier må avklare dette med kommunen.

Hvis det i en nødsituasjon må utføres strengt nødvendige tiltak, skal det tas kontakt med fylkeskommunen så snart som mulig i etterkant.

Mer informasjon om dispensasjon, vedlikehold og skjøtsel finnes i Riksantikvarens retningslinjer for dispensasjonsbehandling (se [Riksantikvarens nettsider](#)).

Tiltak som kan gjennomføres uten dispensasjon fra fredningen

Vanlig vedlikehold/ordinær skjøtsel kan gjennomføres uten dispensasjon fra fredningen:

Med vanlig vedlikehold for byggverk menes rutinemessig arbeid på byggverk for å opprettholde kulturminnenes tilstand, for eksempel overflatebehandling og reparasjon av bygningselementer i samsvar med opprinnelig eller eksisterende teknikk, utførelse og materialbruk.

Med ordinær skjøtsel for grøntområde/uteområde menes rutinemessig arbeid som ivaretar formålet med fredningen og er nødvendig for å opprettholde ønsket tilstand eller hindre forfall som skyldes slitasje. For eksempel klipping av plen, ugrasluking, vedlikeholdsbeskjæring av busker og trær, tynning av kratt og fjerning av død vegetasjon. Mindre reparasjoner av elementer i grøntanlegg/uteområder som trappeheller, murer og gjerder er å betrakte som vanlig vedlikehold og skal skje i samsvar med opprinnelig eller eksisterende teknikk, utførelse og materialbruk.

Det kan gjennomføres normalt vedlikehold, som brøyting, grøfterens, asfaltering av den delen av vegen som er asfaltert i dag og utskifting av masser eller stikkrenner på Eiksrudvegen (fv. 2360) og Sillongenvegen (kv 6345). Dersom det påvises spor etter det opprinnelige veglegemet eller eldre stikkrenner, må arbeidet stanses og kulturminnemyndighetene varsles.

Forvaltnings-/skjøtselsplan

Det skal i samarbeid med fylkeskommunen utarbeides en forvaltnings-/skjøtselsplan for de fredete kulturminnene og det fredete området. Planen skal godkjennes av kulturminnemyndigheten.

Forvaltningsplanen bør inneholde retningslinjer for bruk, vedlikehold og eventuell tilbakeføring, og må ivareta hensynet til naturmangfold.

Forvaltnings-/skjøtselsplanen skal rulleres ved behov.

Begrunnelse for vedtaket

Kulturminnene fredet etter kulturminneloven § 15

Stenberg har tilhørt flere generasjoner av embetsmannsfamilien Sommerfeldt og ikke minst amtsmann og Eidsvollmannen Lauritz Weidemann (levde 1775-1856 og overtok Stenberg i 1804) og hans etterkommere. Anlegget er unikt, fordi det er skjedd få endringer på eiendommen siden 1850, og sporene etter det historiske anlegget og gårdsdriften er godt bevart og i stor grad urørte.

En fredning av Stenberg faller inn under alle de tre nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken (st.meld.16 *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*):

- alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø
- kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging
- et mangfold av kulturmiljø tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk

På Stenberg har alle mulighet til å engasjere seg og aktivt ivareta de store nasjonale verdiene som ligger i kulturminnene-/miljøet, kulturlandskapet og det biologiske mangfoldet, jf. de nasjonale målene over. Museumsområdet er tilgjengelig for alle hele døgnet og hele året rundt, og brukes aktivt av lokalbefolkningen og skolene i området både som kilde til kunnskap og som rekreasjonsområde. Anlegget som helhet har varierte formidlingskvaliteter. Her får besøkende vite mer om hvordan det var å leve på 1700- og 1800-tallet. Her formidles våre verdier knyttet til uavhengighet og etikk gjennom historien til amtmann Weidemann og hans rolle i utarbeidelsen av grunnloven i 1814. Her får skoleelever være med i skogen og hogge tømmer på tradisjonelt vis med hest og øks/sag. Både parken og skogen skjøttes delvis med dugnadsarbeid.

Stenberg faller inn under flere av strategiene i Riksantikvarens fredningsstrategi mot 2020 (fredningsstrategien er under revisjon);

- amtmannens gård og rolle i grunnlovsarbeidet faller inn under tema felleskap og demokrati
- grøntanlegg faller inn under temaet rekreasjon, fritid og folkehelse
- mange av sporene i anlegget, slik som hagearkeologiske spor, gravplassen og tufter og spor etter ulike anlegg er etter-reformatoriske arkeologiske kulturminner

Stenberg er et svært godt bevart eksempel på både lystgårder og embetsmannsgårder fra 1700- og 1800-tallet. Mangelen på, og fraværet av modernisering og endringer, både for bygninger og jord- og skogbruksområdet, gir en unik bevaringssituasjon. De bevarte bygningene og sporene som fortsatt kan leses i landskapet gir en høy alders- og autentisitetetsverdi. Bygninger, hage- og park, en gravplass med ett av Norges få bevarte private likhus i tre, flere utsiktspunkter/lyststeder, skogsområder og dammer, bekker og kanaler er nærmest bevart som de var på 1850-tallet. At store deler av Stenberg er lite endret gir en høy kunnskapsverdi, knyttet til bygnings- og vegetasjonshistorie og etterreformatoriske arkeologiske kulturminner.

Anlegget har stor opplevelsesverdi – det å kunne bevege seg i tunet og rundt i landskapet omgitt av autentiske bygninger, gjør det enklere å forstå hvordan det var her på 1700- og 1800-tallet, samtidig som det er et sted å nyte landskapet, det rike plantelivet og å finne fred og ro. Mange opplever Stenberg som et vakker og godt sted å være.

Toten historielag har i samarbeid med Mjøsmuseet AS forvaltet eiendommen på en god måte. Historielaget/museet hadde på 1970-tallet en plan om å utvikle området til et bygningshistorisk museum, som skulle fortelle Totens historie. De siste årene har de gått bort fra dette, for å rendyrke og fremheve de kvalitetene Stenberg har som et helhetlig kulturmiljø i seg selv. Flere bygninger som museet tidligere har flyttet til Stenberg, blir nå fjernet.

Grøntområdene og kulturlandskapet (blant annet park, hage, gravplass, dyrka mark, skog og bekker) skal bevares som de er, og vil ikke medføre ekstra kostnader ut over normal skjøtsel. Det er krevende å skjøtte så store grøntområder, men Mjøsmuseet AS har gjennom mange års erfaring opparbeidet seg egne rutiner og etablert et system med frivillige, som er med på å skjøtte disse. Likevel er det viktig at fredningen og tilhørende forvaltningsplan både tar høyde for å ivareta de kulturhistoriske sporene, botaniske kvalitetene, kulturlandskapet, samtidig som man ikke legger opp til en skjøtsel som vil være umulig å følge opp over tid.

Badstua er gjenoppført på eiendommen. Den skal tilbakeføres til slik den var på Weidemanns tid, basert på spor bevart i bygningen, spor i terrenget, eldre foto og bevarte detaljer. De bygningene som ble fredet i 1924 ble satt i stand til grunnlovsjubileet i 2014.

Det går to offentlige veger gjennom anlegget. Begge er en risiko og en utfordring for de nasjonale kulturminneverdiene i anlegget. For den kommunale Sillongenvegen er trafiksikring en utfordring. Dagens bruk og drift av vegen er også en trussel for ivaretagelse av den historiske delen av vegen, fredete bygninger inntil vegen og ikke minst de fredete steinmurene rundt parken og langs Sillongevegen og Eriksrudvegen. Fylkesveg 2360, Eriksrudvegen går gjennom anlegget. Vegene ble anlagt på slutten av 1700-tallet og er et kulturminne og et strukturerende element i eiendommen. Det ligger nasjonale kulturhistoriske kvaliteter på begge sider av vegen. Vegene er tidligere utvidet og bygd om på bekostning av de kulturhistoriske verdiene. Det er viktig at driften av denne ivaretar hensynet til kulturminnene og kulturmiljøet.

Område fredet etter kulturminneloven § 19

Område H er skogområdet, som historisk tilhørte gården Stenberg og ble nyttet til beite, vedsanking og trolig til tømmer til gården. Området er vernet etter naturmangfoldloven. Det er derfor ikke behov for å frede området etter kulturminnelovens § 15. For å ivareta helheten i det historiske anlegget, fredes området etter kulturminnelovens § 19. Den gamle ferdsevegen til Eriksrudgrenda, hvor mange av tjenestefolka på Stenberg bodde, går igjennom området. Fredningen etter naturmangfoldloven skal sikre at den opprettholdes som sti.

Område I var også en del av gården Stenberg, og var skogs- og beiteområder på 1800-tallet. Området ligger svært eksponert sett fra tunet på Stenberg og adkomst utenfra. Det er derfor viktig å sikre at utviklingen her skjer på en måte som ivaretar de kulturhistoriske kvalitetene og landskapet og siktlinjer. Parkeringsplassen er nylig godkjent utvidet (utvidelsen skjer utenfor området som er foreslått fredet). De framtidige behovene museet har for utvidelse, vil trolig kunne ivaretas innenfor eller inntil det fredete området.

Område J tilhørte fram til 1960-tallet gården Stepperud (Sætermarka). Den nøyaktige grensen mellom det som var Stenberg og Stepperud før dette er ikke kjent, men på flyfoto fra 1949 vises et gjerde som trolig markerer grensen mellom disse.

En fredning av dette området vil bidra til å dempe virkningen av nyere elementer på museumsområdet sett fra de sentrale deler av det kulturhistoriske anlegget fredet etter kulturminneloven § 15. Det gir også mulighet for å sikre vannføringen i Kvernbecken, som er en viktig del av det historiske Stenberg og fredet etter lov om kulturminner § 15.

Tilstand

Badstua (korntørke) id. 86409-15 hadde da den ble tatt ned i 2021 tilstandsgrad TG3. Materialene lagres midlertidig på Badstujordet, som et ledd i gjenoppføringsprosjekt. Bygningen gjenreises like ved tomta hvor den opprinnelig ble oppført av Lauritz Weidemann. Plan for arbeidet er utarbeidet av bygningsvernrådsgiver ved Mjøsmuseet AS i 2017, og bygningen ble dokumentert da den ble tatt ned i 2021. En gjenreising og tilbakeføring vil også innebære restaurerings- og istandsettingstiltak, som gir bygningen en tilstandsgrad TG1 når arbeidene er ferdige.

Grøntanleggene er ikke vurdert, men Mjøsmuseet as skjøtter slåtteengene i henhold til gjeldene skjøtselsplan og det blir regelmessig gjort tilstandsvurderinger av trærne i parken. Skogsområdene skjøttes i henhold til gjeldende skogbruksplan.

Steingjerdene på eiendommen er flere steder istandsatt, men steingjerdet mellom parken og Sillongenvegen kan ikke istandsettes så lenge vegen driftes og brukes som i dag. Mange av steingjerdene er fortsatt i dårlig forfatning. Mjøsmuseet AS har jevnlig istandsettingsprosjekter av disse gjerdene.

Bygningene som allerede er fredet, inngår ikke i denne fredningen og er derfor ikke vurdert nå. Mange av bygningene ble satt i stand til grunnlovsjubileet i 2014. Det er gjennomført istandsettingstiltak og vedlikehold kontinuerlig siden dette på alle bygningene.

Eiendomsforhold

Varsel om oppstart av fredning av Stenberg (i matrikkelen Steinberg) gjaldt gnr. 24 bnr. 1, Sætermarka gnr. 25 bnr. 9 i Vestre Toten og Grønland gnr. 166 bnr. 13 i Østre Toten. Varslet

gjaldt også badstua/mølla på Stepperud gnr. 24 bnr. 7 og den delen av Kvernbekken som berører Steinsli, gnr. 24 bnr. 2. Badstua/mølla er nå overdratt til historielaget og er under oppføring på gnr. 24 bnr. 1 hvor den tilbakeføres til badstu. Saken berører derfor ikke lengre gården Stepperud, gnr. 24 bnr. 7 og gnr. 25 bnr. 1.

Statsforvalteren vedtok 1. desember 2022 en grensejustering hvor gnr. 166 bnr. 13 i Østre Toten overføres til gnr. 24 bnr. 1 i Vestre Toten. Den nye kommunegrensen trer i kraft fra 1. mars 2024. Den nye eiendommen vil få første ledige bruksnummer under gnr. 24 i Vestre Toten. Et makeskifte for en mindre del av Stenberg gnr. 24 bnr. 1 og gnr. 25 bnr. 9 og Stepperud gnr. 25 bnr. 25 er under behandling og berører et område som historisk har tilhørt Stepperud. Dette er ikke endelig behandlet, så endelig grense og nytt bruksnummer for Stepperud er ikke klart.

Fredningen omfatter deler av den kommunale Sillongenvegen, i matrikkelen kalt «Sillongenvegen østre del» gnr. 25 bnr. 25 og fylkesveg 2360 (Eiksrudvegen), i matrikkel kalt «Fv 86 parsell Eiksrud – Helse» gnr. 208 bnr. 1 i Vestre Toten kommune

For å sikre den delen av Kvernbekken, som renner gjennom området, er et lite areal inntil bekken som ligger på Steinsli gnr. 24 bnr. 2 tatt med i fredningen.

Fra 1. mars 2024 vil ikke lengre fredningen omfatte gnr. 166 bnr. 13 i Østre Toten.

Riksantikvarens myndighet

Myndigheten til å fatte fredningsvedtak etter kulturminneloven §§ 15 og 19 er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren, jf. forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven § 2 (4).

Fredningen gjøres etter særskilte regler om saksbehandling jf. kulturminneloven § 22.

Forholdet til annet lovverk

Naturmangfoldloven

Som en del av saksutredningen må det gjøres en vurdering av om vedtaket er av en slik karakter at det kan utgjøre risiko for skade på naturmangfoldet. Dette følger av naturmangfoldloven §§ 8-12, jf. § 7. Det er gjort søk i Artsdatabankens Artskart og Miljødirektoratets Naturbase den 9. januar 2023 for å sikre at beslutningen bygger på tilstrekkelig kunnskap.

Det er tidligere gjennomført flere kartlegginger av arter i området, som har vist seg å være svært artsrikt. Mange av artene er en følge av menneskelig bruk av området gjennom jord- og skogbruk og skjøtsel av parken. Det er registrert ca. 13 dekar med verdifulle slåtteenger både innenfor og utenfor parken (karakterisert som svært viktig i naturbasen – A). I alt 69 arter er påvist, hvorav flere er sårbare eller nær truet. I tillegg er det funnet et par rødlistede karplanter og to rødlistede, vedboende sopper i parken. Stenberg har vist seg å være en av Nord-Europas viktigste lokaliteter for beitemarksopp og vurderes å ha internasjonal verdi, ifølge en rapport fra 2011.

Skogsområdene i nordvest er den 11. februar 2022 vernet etter naturmangfoldloven, Eriksrudtjernet naturreservat, med formål skogvern (såkalt frivillig vern av skog). Gjennom skogregistreringer i 2020 er det også påvist nøkkelbiotoper i tre mindre skogbestander, blant annet ved dammen inntil gravstedet.

Det er registrerte følgende arter/naturtyper som utgjør risiko for skade, jf. forskrift om fremmede organismer (19. juni 2015 nr. 716);

Kategori	Vitenskapelig navn	Norsk navn	Artsgruppe	Funndato	Antall	Katalognummer
Svært høy risiko (SE)	Lupinus polyphyllus	hagelupin	Karplanter	18.07.2017		17736034
Svært høy risiko (SE)	Myrrhis odorata	spansk kjørvel	Karplanter	25.06.2015		13708591
Svært høy risiko (SE)	Myrrhis odorata	spansk kjørvel	Karplanter	06.10.2018	50	20641432
Svært høy risiko (SE)	Myrrhis odorata	spansk kjørvel	Karplanter	19.08.1993		34791
Svært høy risiko (SE)	Lysimachia nummularia	krypfredløs	Karplanter	24.07.1935		407721
Svært høy risiko (SE)	Myrrhis odorata	spansk kjørvel	Karplanter	24.07.1935		63557
Svært høy risiko (SE)	Myrrhis odorata	spansk kjørvel	Karplanter	04.06.2022		29492156

Området er et friluftsmuseum, som er åpent hele døgnet og er aktivt brukt som utfarts- og turområde for lokalbefolkningen. Det er oppmerkede turstier gjennom området.

Fylkeskommunen vurderer at fredingen av Stenberg verken vil komme i konflikt med naturverdier eller påvirke naturmangfoldet i negativ retning. Det er viktig at forvaltnings- og skjøtselsplanene etter naturmangfoldloven og kulturminneloven samordnes. Området med slåtteområde må fortsatt slås på en tid av året slik at artsmangfoldet ivaretas. Framtidig forvaltningsplan/skjøtselsplan for området, må ivareta hensynet til sårbare arter, og naturtyper, og inneholde en plan for hvordan arter som utgjør en risiko for skade (spesielt spansk kjørvel) kan begrenses og bekjempes.

Det kan oppstå avgrensede interessekonflikter mellom naturvernet og kulturminnevernet knyttet til arealet. For å unngå, eller begrense, skader på naturmangfoldet skal skjøtsel i parken og slåtteområder utføres i samsvar med gjeldende skjøtselsplan for det fredete området, jf. fredningsbestemmelsene pkt. 8 og 15 (se side 9 og 12). En eventuell framtidig forvaltnings-/skjøtselsplan knyttet til fredningen av Stenberg etter kulturminneloven må ta høyde for både de store naturverdiene og kulturminneverdiene innenfor området som fredes.

Plan- og bygningsloven

Områdene vest for Eriksrudvegen og nord for Sillongenvegen er i gjeldende kommuneplan for Vestre Toten avsatt som formål bebyggelse og anlegg - Offentlig eller privat tjenesteyting (sosikode 1160) og båndlagt etter lov om kulturminner (sosikode 730) i påvente av fredning, kombinert med hensynssone landskap. Områdene øst for Eriksrudvegen og sør for Sillongenvegen er avsatt som LNF. Den delen av det fredete området som fram til nå har ligget i Østre Toten (gnr. 166 bnr. 13), er i kommuneplanen avsatt som LNF og båndlagt etter lov om kulturminner (sosikode 730).

Bakgrunnen for fredningssaken

Tolv av de eldste bygningene på Stenberg ble fredet allerede i 1924. Det er i fredningen omtalt som *Steinberg - anlegget*, men ettersom loven den gang kun ga hjemmel for å frede bygninger, er det kun disse som har vært formelt fredet etter Kulturminnelovens § 15 fram til nå. Både tunet, parken, gravplassen og områdene rundt tunet har vært ansett å ha nasjonal verdi, og har av eier vært forvaltet som om de nærmest er fredet. Det har i mer enn 20 år vært planer om å formelt frede området. I forbindelse med grunnlovsjubileet i 2014 ble dette igjen satt på dagsorden av Riksantikvaren. Fylkeskommunen har i samarbeid med Mjøsmuseet AS og eier Toten historielag jobbet med å kartlegge de ulike verdiene og opparbeide et bedre kunnskapsgrunnlag om området. Det er enighet mellom eier Toten historielag (gnr. 24 bnr. 1, gnr. 25 bnr. 9, Vestre Toten kommune og gnr. 166 bnr. 13, Østre Toten kommune), eier av Steinsli (gnr. 24 bnr. 2, Vestre Toten kommune), daværende eier av badstua Stepperud (gnr. 24 bnr. 7), de berørte kommunene, fylkeskommunen og Riksantikvaren, om at eiendommen Stenberg bør fredes.

Sakshistorikk

Kontakt med eier/grunneier/rettighetshaver i fredningssaken

Fredning har vært drøftet med eier Toten historielag og Mjøsmuseet AS i mer enn 20 år, som er enige om at anlegget har nasjonale verdier og bør fredes. Den 1. juni 2018 gjennomførte Oppland fylkeskommune formøte og befaring med historielaget og Mjøsmuseet AS. Fylkeskommunen redegjorde da for hvorfor anlegget bør fredes, hva en fredning vil innebære for eierne og fredningsprosessen. Det ble i møtet drøftet ulike utfordringer ved en fredning og hvordan anlegget kan ivaretas etter en fredning.

Den 18. januar 2019 ble det gjennomført et møte med alle de berørte partene for å orientere om at fylkeskommunen ønsket å varsle oppstart av fredning. Her deltok de berørte grunneierne, Mjøsmuseet AS, Vestre toten kommune og Østre Toten kommune, Riksantikvaren og fylkeskommunen. Fylkesmannen og Statens vegvesen var invitert til møtet, men hadde ikke anledning til å stille.

Det har i etterkant vært flere befaringer og møter, hvor eiere og Mjøsmuseet AS har deltatt. Noen av disse har også Riksantikvaren og Vestre Toten kommune deltatt på. Det er også gjennomført to befaringer med representanter for fylkesmannen i Oppland/Statsforvalteren i Innlandet.

Fylkeskommunen eier Eriksrudvegen, som går gjennom anlegget og er en del av det fredete området. Kulturarvseksjonen har hatt dialog med samferdselsavdelingen i fylkeskommunen, som ikke har noen planer om å utbedre fylkesvegen eller tiltak langs den på den berørte strekningen.

Sillongenvegen er kommunal veg og berøres av fredningen. Det har vært møter med kommunen, både fra drift- og planavdelingen, for å drøfte hvordan en bruk og drift av vegen som ivaretar både trafiksikkerheten og hensynet til kulturminnene langs vegen kan utføres. Det har de siste 20 årene vært diskutert om den kommunale vegen burde legges om og om den delen av Sillongenvegen som hører med til det historiske anlegget, burde stenges for kjøring. Hittil har det ikke vært ressurser lokalt til å sette i gang arbeidet med planlegging av en omlegging av vegen.

Fylkeskommunen har samarbeidet tett med Mjøsmuseet AS, som drifter området for eier Toten historielag. De har gjennomgått ulike kilder, fått fram mye ny kunnskap og har bistått fylkeskommunen ved registreringer og undersøkelser i felt. Dette arbeidet danner grunnlaget for dokumentasjonsvedlegget, som er utarbeidet av Mjøsmuseet AS på oppdrag fra fylkeskommunen.

Melding om oppstart av fredningssak

Grunneiere, eiere, kommunene, Statens vegvesen og fylkesmannen i Oppland fikk i brev av 6. juni 2019 fra Oppland fylkeskommune melding om oppstart av fredningssak, jf. kulturminneloven § 22 nr. 1. Melding om oppstart ble samtidig kunngjort i avisene Oppland arbeiderblad og Totens blad den 19. juni 2019. Det ble gitt en frist til 15. september 2019 til å komme med merknader.

Merknader med fylkeskommunens kommentarer

Det kom inn i alt tre merknader til melding om oppstart av fredningssak; fra Vestre Toten kommune, eier Toten historielag og Mjøsmuseet AS. Alle er positive til en fredning, men kom med innspill til prosessen og ulike hensyn som må tas i området knyttet til blant annet biologisk mangfold, trafikk og skogbruk. Kommunen anbefalte at det parallelt med fredningen utarbeides reguleringsplan. Merknadene er her kort gjengitt med fylkeskommunens kommentarer:

Merknader fra Stiftelsen Toten økomuseum og historielag (fra 2019 kalt Toten historielag)
Historielaget er positive til en fredning, men påpekte;

- Det er startet et arbeid med frivillig vern av skogsområdet (fylkesmannen leder arbeidet). Historielaget har sagt ja til å være en del av den prosessen. Det er svært viktig å se fredningssaken og frivillig vern av skog i sammenheng.
- Det må lages en forvaltningsplan/skjøtelsesplan som ivaretar de interesser som knytter seg til anlegget i sin helhet:
 - for å unngå konflikt mellom vern og bruk
 - for å sikre en skjøtsel som er realistisk og som tar vare på helheten og har økonomisk bærekraft i seg.
 - sikre at eiendommen/område kan brukes til aktiv kulturhistorisk formidling.
- Behov for å lage en reguleringsplan parallelt med overstående arbeide, som kan avklare følgende forhold;
 - Sillongenvegen som går gjennom området burde flyttes. Dersom Sillongenvegen flyttes, kan badstua som står på naboeiendommen flyttes tilbake til opprinnelig plass og steingjerde langs vegen inn mot parken kan restaureres
 - infrastrukturtiltak for å ivareta stedet og besøkende på en god måte (disse vil i stor grad ligge inntil det fredede området)
 - Behov for «driftsbygning», for utstyr det er behov for i forvaltningen av eiendommen
- Siden Mjøsmuseet AS forvalter Stenberg er det naturlig at de bistår med sin museumsfaglige kompetanse i det videre arbeidet.

Fylkeskommunens behandling av merknad fra Stiftelsen Toten økomuseum og historielag

- Fylkeskommunen ser ingen stor konflikt mellom frivillig vern av skogen og en fredning etter lov om kulturminner. Fylkeskommunen har deltatt på befaringer med eierne og Statsforvalteren og drøftet forholdet mellom naturmangfoldloven og kulturminneloven. Fylkeskommunen har uttalt seg både til forslaget til fredning etter naturmangfoldloven for Eiksrud naturreservat og forslag til skjøtelsesplan for naturreservatet, som ivaretar hensynet til kulturminneverdiene i det berørte området på en god måte.
- Det skal utarbeides en forvaltningsplan for området som fredes etter lov om kulturminner. Denne vil bli utarbeidet i nært samarbeid mellom eier (historielaget), Mjøsmuseet as og fylkeskommunen. De momentene som historielaget trekker fram, vil også ha fokus i denne planen og Statsforvalteren involveres i arbeidet som berører truede arter og naturmangfold.
- Fylkeskommunen har også oppfordret kommunen og historielaget til å utarbeide reguleringsplan, men ingen av partene har hittil hatt økonomi og ressurser til å igangsette dette arbeidet.
 - Dagens bruk og drift av Sillongenvegen er en utfordring både for fredningen og trafikken i området. Den østre delen av vegen ble i sin tid anlagt av Lauritz Weidemann, som gårdsveg til Stenberg. Vegen ble etter 2. verdenskrig forlenget vestover, og fungerer i dag som kommunal veg. Driften av vegen medfører fare for skade på både bygninger (lysthuset) og steingjerdene langs vegen. Deler av vegen er i seg selv verneverdig (foreslås fredet). Det er en del trafikk på vegen og mange myke

trafikanter som krysser vegen ved besøk på museet og turer i området. En omlegging av Sillongenvegen har vært tema siden 1980-tallet, men kostnadene er for store til at noen av partene hittil har sett det mulig å igangsette prosessen med regulering og omlegging. Selv om fylkeskommunen mener at vegen burde vært lagt om, vurderer vi at det er svært lite realistisk. Man bør derfor se på andre virkemidler; stenging av vegen for gjennomkjøring, redusert fart og skape bedre oversikt.

- Badstua (korntørka) er en del av fredingen. Badstua ble i sin tid oppført av Lauritz Weidemann, men senere flyttet til Stepperud. Flyttingen av badstua tilbake til Stenberg er i gang. Badstua sto opprinnelig i det som i dag er Sillongevegen, ved innkjøringa til tunet på Stenberg. Tufta etter Weidemanns badstua er delvis avdekt rett inntil Sillungevegen i øst, mens om lag halve tufta ligger under dagens veg. Det er derfor i dag ikke mulig å plassere badstua der den opprinnelig sto, uten å stenge den kommunale vegen. Kommunen har godkjent en ny plassering av badstua på Badstujordet, like sør for den opprinnelige plasseringen fra 1800-tallet.
- Hvis vegen blir lagt om eller stengt (tilbakeført), vil man kunne restaurere steingjerdene langs vegen inn mot parken.
- Kommunen har gitt dispensasjon for å utvide parkeringsplassen nord for dagens parkering/kafe, vest for Sillongenvegen. Den nye parkeringsplassen ligger i et område som fram til 2021 tilhørte nabogården Stepperud, utenfor området som et foreslått fredet. Fylkeskommunen har ikke gått imot dispensasjonen, men har i sin uttalelse bedt om at det legges vekt på hvordan denne utformes. Landskapsarkitekt ved Mjøsmuseet AS, har utarbeidet det godkjente forslaget, som vil ivareta dette. Arbeidet er i gang.
- Museet mener at arealet som i dag er avsatt til kafe og driftsbygg, eventuelt med en videre utfylling mot sør, vil ivareta fremtidig behov for bygninger knyttet til drift, utstillinger og kafe eiendommen
- Arbeidet med fredningen skjer i nært samarbeid og tett dialog med Mjøsmuseet AS, som aktivt har bidratt inn med sin kompetanse og kunnskap om anlegget som helhet og om utearealene særskilt.

Merknader fra Vestre Toten kommune

Kommunen anser Stenberg å være et viktig kulturhistorisk anlegg med lokal og nasjonal betydning. De er derfor positive til en fredning.

- Kommunen anbefaler at grenser klarlegges og koordinatfestes i forbindelse med fredningsprosessen.
- Kommunen ber om at en fredningsprosess, herunder også eventuelle tiltak for å restaurere eller tilbakeføre hageanlegget på Stenberg, tar hensyn til det biologiske mangfoldet som kalkskogen, slåttemarka og de rødlista artene. Kommunen påpeker at området som fredes etter kulturminneloven helt eller delvis vil overlappe med areal regulert av annet lovverk, som naturmangfoldloven, jordloven og skogloven.

- Kommunen oppfordrer til at det på nytt vurderes om Sillongenvegen skal legges om. En omlegging av vegen krever flere avklaringer, blant annet trasevalg, prosjektering, finansiering og grunnavståelse. Omleggingen må også avveies opp mot jordvern, kulturlandskap/estetikk og tekniske krav til veganlegg.
- Sillongenvegen er en kommunal veg, hvor veglovens bestemmelser som byggegrense gjelder. Kommunen ser utfordringer både med fremtidig plassering av badstua og vedlikehold av steingjerdene så tett ved vegen. Museumsområdet ligger på begge sider av vegen, med dårlig siktforhold, noe som er utfordrende med tanke på trafiksikkerhet.
- Kommunen anbefaler at det parallelt med fredningsarbeidet utarbeides en reguleringsplan, som vil sikre en helhetlig og god planlegging, forvaltning og medvirkning på Stenberg. Gjennom planprosessen kan man ivareta tiltak som er søknadspliktige etter plan- og bygningsloven, slik som vegomlegging og -flytting, vesentlige byggetiltak på området og flytting av badstua.

Fylkeskommunens behandling av merknad fra Vestre Toten kommune

Vestre Toten kommunens innspill er i stor grad kommentert over av fylkeskommunen under kommentarer til Stiftelsen Toten økomuseum og historielags merknader.

- Kommunegrensene er i 2022 endret, slik at det som tidligere var 166/1 i Østre Toten, nå inngår som en del av 24/1 i Vestre Toten kommune. Fylkeskommunen forutsetter at det i den forbindelse også gjøres en kartfesting av nåværende grenser i området, slik kommunen har oppfordret til i forbindelse med fredningen.

Merknader fra Mjøsmuseet AS

Også museet er positive til en fredning, som etter deres vurdering vil bidra til en fullføring av fredningen fra 1924. De påpeker at det er viktig at helheten, og ikke minst kulturlandskapet, blir beskrevet og ivaretatt.

- Viktig med en samlet forståelse av kvaliteter og retningslinjer med tanke på bruk og tiltak
- Ivareta naturkvalitetene
- Bør utarbeides en forvaltnings-/skjøtselsplan som ivaretar helheten når det gjelder vern, bruk vedlikehold/skjøtsel av tun, gravsted, park, jordbruksområder og skog
- Når det gjelder omlegging av Sillongenvegen, har museet spilt inn dette i høring av kommuneplan for de to berørte kommunene. Kommunene har ikke innarbeidet dette i kommuneplanen. Museet anbefaler derfor at det utarbeides en reguleringsplan parallelt med fredningsarbeidet. Først når en ny vegløsning er avklart, vil man kunne finne en endelig løsning for plassering av badstua og istandsetting av steingjerdene.

Fylkeskommunens behandling av merknad fra Mjøsmuseet AS

Mjøsmuseet AS sitt innspill er i stor grad kommentert over av fylkeskommunen under Stiftelsen Toten økomuseum og historielag

Høring

Innlandet fylkeskommune har utformet et fredningsforslag, som i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 2 sendes på offentlig ettersyn og høring hos berørte parter. Samtidig blir det kunngjort i avisene Oppland arbeiderblad, Totens blad og Norsk lysingsblad at fredningsforslaget er lagt ut til offentlig ettersyn i Vestre Toten kommune, Østre Toten kommune og Innlandet fylkeskommune.

Det gis en frist til 3. april 2023 til å komme med uttalelser.

Videre saksgang

Fredningsforslaget skal etter høringen bearbeides på bakgrunn av innkomne innspill, og legges fram til politisk behandling i Vestre Toten kommune og Østre Toten kommune, jf. kulturminneloven § 22 nr. 3. Høringsuttalelsene og kommunenes behandling vil bli behandlet og tatt inn i saken. Etter at saken er behandlet i kommunene, vil den legges fram til orientering for politikerne i fylkeskommunen, før den sendes over til Riksantikvaren. Det er Riksantikvaren som fatter vedtak om fredning. Fredningsvedtaket kan påklages.

Praktisk informasjon

Kontaktinformasjon

Det er Innlandet fylkeskommune som har ansvaret for forvaltningen av fredete byggverk, anlegg og områder. Fylkeskommunen svarer også på spørsmål om fredningen og behandler søknader om dispensasjoner og tilskudd.

Dersom du har spørsmål om fredningen, kan du kontakte;

Saksbehandler Irene Skauen Sandodden, Innlandet fylkeskommune, tlf 909 61 598,
irene.skauen.sandodden@innlandetfylke.no

Ansvar for vedlikehold

Eier eller bruker har ansvar for vedlikehold av de fredete kulturminnene og kulturmiljøet.

Økonomiske tilskudd

Det er anledning til å søke fylkeskommunen om tilskudd til merkostnader som følger av krav til antikvarisk utførelse ved sikring, istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av fredete kulturminner. Områder fredet etter kulturminneloven § 19 gis normalt ikke tilskudd.

Ytterligere informasjon om tilskudd finnes på [Riksantikvarens nettsider](#) eller ved å kontakte Innlandet fylkeskommune.

Med vennlig hilsen

Torill Nygård
Enhetsleder

Irene Skauen Sandodden
Seniorrådgiver

Vedlegg:

Dokumentasjonsvedlegg